

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Ина Димитрова, ПУ „Паисий Хилендарски“ за материалите, представени от гл. ас. д-р Нина Николова за участие в конкурс за академичната длъжност **„доцент“** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата (Социология – Социология на тялото), обявен в ДВ бр.57 от 26.06.2020 г.

1. Гл. ас. д-р Нина Николова е единствен участник в конкурса с общо 17 публикации, от които две самостоятелни монографии и 15 статии (14 в национални издания и 1 в чужбина). Публикациите и цитиранията отговарят на минималните национални изисквания за длъжността **„доцент“**. Представеният комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Публикациите и научната автобиография на кандидата показват устойчива и характеризираща се с високо качество академична активност: авторство на научни изследвания, участия в и ръководство на научни проекти, активна преводаческа и съставителска дейност, участие в редакционни колегии, членства в научни организации, както и интензивна преподавателска дейност и различни форми на работа със студенти и докторанти.

2. Оценка на учебно-педагогическа дейност и подготовка на кандидата/-ите (учебни пособия, лекционни курсове, работа със студенти, дипломанти и докторанти)

Гл. ас. Нина Николова има отчетливо разпознаваемо присъствие като преподавател във ФИФ на ПУ. Основна част от лекционните й курсове се разполагат в концептуално пространство, най-общо определимо като поле **„телесност - публичност“** и то през годините до голяма степен определя характера на и спецификите в профила на самата катедра. Това е еднозначно свидетелство за значимото място на Нина Николова в учебно-педагогическата работа както на катедрата, така и за различните междукатедрени инициативи, в някои от които съм имала честта и удоволствието да участвам и аз (например организираните от ИКСИ). Курсовете й като **„Историческа социология на политиката (анатомополитика)“**, **„Социология на публичността“**, **„Социология на тялото“**, **„Социология на телесните практики“** винаги са предизвиквали интереса на студентите и са задавали нови концептуални хоризонти, които до голяма степен оказват влияние върху тях през цялото им следване, което още веднъж свидетелства за качествата на Нина Николова като преподавател.

Следва да се изтъкне и плътната ангажираност на Нина Николова със студенти и докторанти през включването им в научно-изследователски дейности и проекти (посочени са седем такива), както и ръководството на дипломанти и рецензентската работа при държавни изпити.

3. Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата; приноси (научни, научно-приложни, приложни) и цитирания

Изследователската работа на Нина Николова носи всички достойнства на щрихираната дотук преподавателска дейност като тук допълнително следва да се отчете континуитета на научните приноси, въвлечеността в актуална проблематика, устойчивостта на концептуалната перспектива, уменията за тясно сътрудничество с други изследователи. Посочените научни приноси към всички публикации, с които се кандидатства, са ясно и точно формулирани и са напълно обосновани. Както от пълния списък с публикации, така и от дългогодишните ми впечатления и работата ни заедно, еднозначно мога да кажа, че научните приноси на Нина Николова без съмнение оказват въздействие и имат своето отражение върху немалко представители на академичната ни общност. Това с особена сила важи за монографията *„Политанатомия на модерния човек. Живото тяло като предизвикателство пред социологията“*, която още 2001 г. зададе една нова, обещаваща и въздействаща изследователска перспектива. Последната монография от 2020 г. *„Excrementum: сетива на близостта“* е обещание за същото и затова оттук насетне ще се спра по-подробно на нея.

Фокусът на монографията са „сетивата на близостта“, наричани още нисши сетива, а именно вкусът, обонянието, осезанието и различните им форми на социално обработване, отработване, контрол и употреби, като предпочитаната перспектива, в която се осъществява анализа, е психоаналитичният подход. Входът към няколко тематични кръга, които откриваме в книгата, се задава в началото през рефлексите на Фройд и Зимел върху сетивата на близостта и в частност върху обонянието и връзката му с преживяването на отвращение. Последното е централна тема за книгата, което само по себе си е принос, защото това е една изключително ключова на различни концептуални и приложни нива перспектива. Връзката между сетивата на близостта и отвращението е водеща линия в изследването и до края на становището ще се спра на няколко основни смислови възела в него.

Както казах подстъпите към проблема се очертават от Фройд и Зимел. Психоаналитичната перспектива, в която Нина Николова работи, позволява отвращението да бъде мислено като „бивше желание“ като желанието е сдвоено с удоволствието (74 с.). Защо бивше желание? Защото постепенно в хода на индивидуалното развитие сетивата на близостта отстъпват пред сетивата на дистанцията през „строгото табуиране на вкусовите, обонятелните и тактилните възприятия“ (74 с.), което се случва с възпитанието, налагано от родителите. Така възпитанието всъщност култивира у нас “отвращение към най-въжделяваните от [детето] обекти, тези на тялото и неговите екскреции... така желаните обекти ... опротивяват” (пак там).

Тук няма да коментирам природата на базисните допускания, на които се основава тази схема, защото те са част от психоаналитичния корпус, който е избран като водещ подход, а аз не бих искала да проблематизирам този избор. Само ще маркирам какво имам предвид. Такова базисно допускане

е относно идентифицирането например на „най-въжделяваните обекти“ от малкото дете и тезата, че това са екскрециите на тялото. Струва ми се, че на тяхно място в зависимост от концептуалната рамка можем да сложим безброй други обекти и оттам да построим напълно различна теория за отвращението. Например вероятно Хари Харлоу би казал, че е доказал експериментално, че най-въжделяваните обекти са топлината и мекотата, до които малкото маймунче може да се прислони. От друга страна, възможно е най-въжделявани да са не обекти, а актове – оставйки в психоаналитичен режим оправдано изглежда детето да въжделява вкусването (на каквото и да било), оралното преживяване, което се и появява в текста. Тогава имаме желание и съблазън, но как конкретно ще реконструираме корена на отвращението? Допълнително има значение и мащаба или нивото на дескрипция - обектът може да е от една страна „мека хавлиена кърпа“, но на друго дескриптивно ниво ще е „близостта на майката и нуждата от закрила“. С това само отбелязвам, че трябва да държим сметка за това колко теоретична натовареност *вече* има в изходните ни предпоставки (напълно съм наясно, че не може да няма такава изобщо).

Но в базисната връзка между сетива на близостта и отвращението, която Нина Николова ни предлага и убедително разработва, повече ме вълнува друго – а именно защо тя избира да остави отвращението разработено единствено през тях? Очевидно целта на текста не е теория за това кое обединяваща всички неща, които намираме за и назоваваме отвращаващи, за това кое в тях прави така, че да попадат в един и същ клас обекти. Не бих искала да вменявам цел, която авторът не си е поставял, но въпреки това ми е любопитно защо напълно се заскобява връзката между отвращението и погледа – сетивото на дистанцията? И Колнай, и Колин Макджин (сащо важен автор върху отвращението) определят отвращението като *естетическата* емоция сред емоциите на отхвърляне и отблъскване (aversive emotions). Другите са омразата (моралната емоция) и страха (емоцията на благоразумието (prudential emotion)). В тези анализи отвращението е афект, основно фокусиран върху *начина, по който обектът изглежда*.

Струва ми се, че именно тази връзка – възможността да бъдем *отвратени и отвратителни* само през визуалното сетиво – всъщност дава още повече сила на тезата, че отвращението е социален конструкт и властови диспозитив, чрез който социалността се самосъхранява (36 с.). Ако властта разчиташе само на обонянието, за да ни управлява през отвращение, ефективността ѝ щеше да е далеч по-малка. Отвращението е и трябва да бъде възможно – и властта щедро се възползва от този му потенциал – да се случва само през поглед, само през *виждането на X, от когото следва да се почувстваме отвратени*. Това се сдвоява с различни стратегии за морализиране, разчитащи и на другите „отхвърлящи емоции“ и така изпитваме едновременно отвращение, страх и омраза към онези групи, които трябва да бъдат рамкирани като проблем за социалния и икономически ред.

Този акцент откриваме в редица базисни социални изследвания на начините, по които управлението функционира през управление на емоциите ни и в частност през отвращение-страх-омраза. Такова е

изследването на Марта Нусбаум например „From disgust to humanity”, в което тя анализира функционирането на правната система в САЩ по отношение на различни малцинства (основно ЛБГТИК движението) през „политиката на отвращение”; изследването „The public identity of the welfare queen” (Hancock 2004), което изследва как мерките срещу бедността биват легитимирани и печелят символен капитал отново през политики на отвращението, насочени конкретно към самотната, многодетна, чернокожа майка в САЩ, живееща от социални помощи; анализите на мобилизирането на отвращението като инструмент за управление на нагласите по отношение на хората с увреждания или бежанците; отвращението като инструмент за регулации в сферата на биотехнологиите - в биоетиката се определя например като израз на дълбинна мъдрост, която е и най-автентичният начин, да усетим къде минава границата, зад която вече биотехнологизирането на живота не е допустимо.

Друг основен смислов възел в текста, свързан с предходния, но самостоятелно анализиран, е мястото на миризмите в цивилизационния процес. На 53 с. се цитира Доминик Лапорт с тезата, че „миризмите нямат място в конститутивната триада на цивилизацията – хигиена, ред и красота, в нея миризмата винаги е обект на подозрение и дори когато е изисквана винаги наемква за скрита нечистотия. Красотата не мирише”. Като контрапункт се привежда примера с периода XIV-XVIII в Европа (веоятно е недоглеждане фактът, че целият този период е определен в книгата като „Европейско *средновековие*”?), когато „красотата трябва да благоухае” (54 с.). Но в крайна сметка изглежда, че Нина Николова се съгласява с тезата, че „всяка миризма, дори най-изисканата, е скрито послание за зловоние”, доколкото зад това се крие в крайна сметка съблазънта и опасността от еротизирането на социалния ред (66-67 с.). В този контекст е безспорно, че книгата ни предлага удивително находчиви и интересни анализи на обонянето, миризмите, парфюма, включително на едноименното произведение на Зюскинд, както и на историческата – цивилизационна - игра между отдалечаване и приближаване, обоняние и докосване, долу и горе, буржоазия и „прост народ”. Но бих искала да направя и един коментар. Струва ми се, че има известно пренебрегване на социалните функции на благоуханието и прекомерно заостряне на разбирането му като репресирано зловоние. Четейки съответните части, включително тези за дезодорираните пространства, образите, който непосредствено изникваха в мен бяха на летище в търговската му част (всички знаем как благоухае) или пък на зоната в големите супермаркети, в която се продават печива – за първата бихме казали, че ухае на лукс, за втората, че ухае на „хляб” или на „дом”. И двете директно активират афективен спомени, спомени, желани (прекрасно анализирани към края на книгата). И този спомени, както и Нина Николова казва, има силен съблазняващ ефект, защото е съставен от „обещания за докосване или вкусване” (189 с.). Но според мен обещанията са за много повече и тъкмо затова ние можем да бъдем управлявани през благоуханието – те са обещания за благополучие, за ред, за закрила, за свобода, богатство (отбелязвам в тази връзка и изключително интересния анализ на

дома-обиталище и утробата, превръщаща се в гроб за представителите на дворянството (194 с.)).
Иначе казано, те са обещания и за желани идентичности и за начини на живот, за които ние (сме научени, интерпелирани да) копнеем, и които икономическият ред непрекъснато и безпощадно мобилизира, за да върти мотора си. Благоуханията в този смисъл еднозначно са се настанили в конститутивната структура на цивилизацията и съвсем не отсъстват, както Лапорт твърди – или ако искаме да сме по-скромни в мащабите - не на цивилизацията, но поне на съвременния неолиберален порядък. В този смисъл безспорно проникателно е наблюдението за междинността на обонянието и за заместващата му позиция по отношение на репресираните от обществото контактни сетива, които „могат да бъдат и са отчетливо регулирани“ (188-189 с.), но нека не забравяме, че и мирисът не само подкопава реда през физиологичната си неконтролируемост (188 с.) и всепроникването си, но и мощно съдейства за укрепването му, когато става дума за благоухания.
И последни две съвсем кратки коментара, с които ще завърша. Критика на усилването през тезата за страданието като условие за състрадание, но проиграна през докосването: „не можем да докоснем без да бъдем докоснати, а това ще рече да изпитваме състрадание без да страдаме“, ми се струва особено важен и теоретично обещаващ мотив. Може би ще е интересно този мотив да бъде на свой ред свързан с отвращението. Третата част, посветена основно на социализма като модернизационен проект със свой специфичен биополитически дискурс и акцентите върху мръсотията като свобода, и специфичните социални пространства на комуналката и опашката, са несъмнено приноси и демонстриращи академичен професионализъм и култивиран социологически усет.

В заключение ще кажа, че цялостното академично присъствие на Нина Николова се характеризира с очевидни професионални компетенции във всяка от обсъдените дейности и полета. Изразявам категоричното си положително мнение и призовавам научното жури да гласува еднозначно за присъждането на академичната длъжност „доцент“.

17.11 2020 г.

Изготвил становището: доц. д-р Ина Димитрова

.....

(ак. дл. н. ст. име фамилия)